

Present Status and Potential in Şırnak Viticulture

Mehmet Settar Ünal^{1,a,*}

¹Department of Horticulture, Faculty of Agriculture, Şırnak University, 73000 Şırnak, Turkey

*Corresponding author

ARTICLE INFO	ABSTRACT
<p><i>Research Article</i></p> <p>Received : 10/09/2019 Accepted : 01/10/2019</p> <p>Keywords: Şırnak Viticulture Ecology Grape varieties District</p>	<p>This research was conducted to determine the viticulture potential of Şırnak province. In the 6 districts including the provincial centre, an evaluation was made in terms of characteristics such as viticulture technique, cultivated varieties, pruning and cultivation forms, soil tillage, fertilization, disease and pest control and product usage methods. In addition, the climate and soil characteristics of the region were evaluated, and the viticulture profile of the province was revealed. As a result of the research, it was found that viticulture is essentially an important branch of agriculture in the province, especially in the province of İdil, but there is a decrease in the vineyard areas due to lack of care, terrorism etc. It is determined the tall of the existing vineyards are indigenous, as the climate structure is suitable for viticulture in general, high temperature and drought prevails in summer, excessive stoniness in some vineyards areas and water stress in most regions.</p>

Türk Tarım – Gıda Bilim ve Teknoloji Dergisi 7(12): 2184-2189, 2019

Şırnak İli Bağcılığının Mevcut Durumu ve Potansiyeli

MAKALE BİLGİSİ	ÖZ
<p><i>Araştırma Makalesi</i></p> <p>Geliş : 10/09/2019 Kabul : 01/10/2019</p> <p>Anahtar Kelimeler: Şırnak Bağcılık Ekoloji Üzüm çeşitleri İlçe</p>	<p>Bu araştırma ile Şırnak ili bağcılığının mevcut durumunu ortaya koymak ve potansiyelini belirlemek amaçlanmıştır. İl merkezi dahil olmak üzere Tarım ve Orman İl/İlçe müdürlükleri ve 6 ilçede üreticilerle yapılan görüşmeler sonucunda yörelerde uygulanan bağcılık tekniği, yetiştirilen çeşitler, budama ve terbiye şekilleri, toprak işleme, gübreleme, hastalık ve zararlılarla mücadele ile ürünün kullanım şekilleri gibi özellikler hakkında bilgi edinilmiştir. Bunun yanında bölgenin iklim ve toprak özellikleri de değerlendirilerek ilin bağcılık profili ortaya konulmuştur. Araştırma sonucunda bağcılığın esasen ilde özellikle İdil yöresinde önemli bir tarım kolu olduğu, ancak terör başta olmak üzere bakımsızlık vb. sebeplerle bağ alanlarında azalma ya da bağların kendi haline terk edildiği tespit edilmiştir. Mevcut bağların tamamının yerli olduğu, iklim yapısı olarak il genelinin bağcılık için uygun olduğu, bölgede yazın yüksek sıcaklık ve kuraklığın hâkim olduğu, bazı bağ alanlarında aşırı taşlılık ve çoğu yörelerde su stresi yaşandığı belirlenmiştir.</p>

^a munal62@hotmail.com

^{id} <https://orcid.org/0000-0001-5903-0157>

Giriş

Güneydoğu Anadolu Bölgesi sınırları içerisinde yer alan Şırnak ilinin yüzölçümü 7.172km², ortalama rakımı 1.400 m'dir. İlin yüksek kesimlerinde Doğu Anadolu'nun sert kara iklimi, diğer kesimlerde ise karasal iklim hüküm sürmektedir (Anonim, 2019a).

İlin ekonomisi madencilik, tarım ve ticarete dayalıdır. Kırsal kesimde başlıca gelir kaynağı hayvancılıktır. Yaylacılık metoduyla çok sayıda küçükbaş besiciliği yapılmaktadır. Batı kesimi Güneydoğu Anadolu Bölgesinin Dicle bölümünde, diğer yarısı da Doğu Anadolu Bölgesi sınırları içerisinde kalan ili, batıda Mardin, Kuzeyde Siirt, Kuzeydoğuda Hakkâri illeri, Güneyde de Irak ve Suriye ülkeleri çevirmektedir.

Şırnak; 18 Mayıs 1990 tarihinde Siirt'in Şırnak ve Güçlükönak; Mardin'in İdil, Cizre ve Silopi; Hakkâri'nin Uludere ve Beytüşşebap yerleşimlerini alarak il olmuştur. Tufan olayı Şırnak ili sınırlarında bulunan Cudi Dağında noktalandığından beşeriyetin ikinci beşiği olmuştur. Dolayısıyla Şırnak kelimesinin bazı tarihçilere göre "ŞEHRİ NUH"tan türetilmiş olduğu ileri sürülmektedir (Anonim, 2019b). TÜİK (2018) verilerine göre ülkemiz bağ alanı 3.786.828 da, üzüm üretim miktarı 3.933.000 ton olup verim miktarı yaklaşık 1.039 kg/da'dır. Şırnak ili genelinde toplam bağ alanı 30.760 da üzüm üretimi 17.258 ton'dur (Çizelge 1). İlin ortalama üzüm verimi (561 kg/da) ülkemiz ortalamasından oldukça düşük olmakla birlikte elde edilen üzümün %50,5'i sofralık, %38,2'si kurutmalık, %11,3'ü şaraplık olarak değerlendirilmektedir (Anonim, 2018).

Çizelge 1 Şırnak ili bağ alanı (da) ve üzüm üretim miktarı (ton).
Table 1 Vineyard area (da) and production amount (tons) in Sırnak province

İlçeler	Bağ alanı		Üzüm üretimi		V
	da	%	ton	%	
Merkez	7.219	23,50	5.351	30,80	741
Cizre	197	0,60	61	0,40	310
İdil	19.067	62,00	10.449	60,70	548
Silopi	104	0,30	54	0,30	519
Uludere	657	2,10	97	0,60	148
Beytüşşebab	73	0,20	38	0,20	525
Güçlükönak	3.443	11,30	1.208	7,00	521
Toplam	30.760	100	17.258	100	561

V: Verim (kg/da)

Ülkemiz bağcılığının gerek alan gerekse üretim yönünden %20-25'ini Güneydoğu Anadolu bölgesi oluştururken (Atalay ve ark., 2003) bölge içerisinde yer alan iller bakımından sonlarda bulunan ve eskiden beri geleneksel bağcılık yapılan Şırnak ilinde, İdil ilçesi önemli bir yere sahiptir (Ünal, 2018). Nitekim ilin bağ alanının %62'si ve üzüm üretiminin %60,70'i İdil ilçesinden karşılanmakta olup, bunu Şırnak (Merkez) ve Güçlükönak ilçeleri takip etmektedir. Diğer ilçelerde ise önemli bir bağ potansiyeli olmadığı görülmektedir (Çizelge 1).

Bağcılık; sebzecilikten sonra en fazla çaba, ilgi ve bilgi isteyen bir tarım kolu olmasına rağmen bölge çiftçileri modern bağcılık teknolojileri ve yetiştirme tekniği konusunda yeterli bilgiye sahip değildirler.

Bu araştırma; ilin bağcılık durumunu merkez ve ilçeler bazında inceleyerek uygulanan bağcılık tekniğini belirlemek, sorunları tespit etmek ve tespit edilen bu

sorunlara yönelik çözüm tavsiyelerinde bulunmak amaçlanmıştır.

Materyal ve Metot

Materyal

Çalışmada ana konuyu, Şırnak ili merkez ve ilçelerdeki üzüm bağlarında yapılan gözlemler, bağ üreticileri ile yapılan görüşmeler ve araştırma alanında yetiştiriciliği yapılan üzüm çeşitleri oluşturmuştur.

Metot

Çalışmada öncelikle Tarım ve Orman İl/İlçe müdürlükleri ile görüşülmüş ve görüşmeler çerçevesinde bağcılığın yaygın olduğu köylere gidilerek bağcılarla diyaloga geçilmiş ve bağlar gezilerek gerekli notlar alınmış ve fotoğraflarla desteklenmiştir. Çalışma; bağcılığın yaygınlık durumuna göre İdil'de 5 köy, Şırnak (Merkez), Uludere ve Güçlükönak'ta 3'er köy, Cizre, Beytüşşebab ve Silopi'de ise 1'er köy olmak üzere toplamda 17 köyde yürütülmüştür.

Hedeflenen çalışmada; bağ yerinin rakımı ve bağcılık yapılan köyler ve yetiştirilen çeşitler, bağ üretim alanı ve miktarı, bağ tesis şekli (yerli fidan/aşılı fidan), çoğaltım şekli, bağların konumu, uygulanan bakım işlemleri, asmalara verilen terbiye şekli, üzümün değerlendirme şekilleri, bağlarda görülen hastalık ve zararlılar, yeni tesislerde devlet/özel desteklerden yararlanma durumu gibi karşılaşılan sorunlara cevaplar aranmıştır. Ayrıca Şırnak ili merkez ve ilçe tarım teşkilatları ve meteoroloji istasyonları ile bizzat görüşülerek ön bilgiler ve meteorolojik veriler temin edilmiştir.

Bulgular

Bağcılık Potansiyeli ve Uygulanan Bağcılık Tekniği

Şırnak il ve ilçelerinde halen bağcılığın yoğun olarak yapıldığı köyler ve yetiştirilen üzüm çeşitleri Çizelge 2'de verilmiştir. Genel olarak mahalli çeşitlerle yetiştiricilik yapılmakta olup, en yaygın yetiştiriciliği yapılan çeşitler Tayifi, Kıtılnefis ve Mazrone olarak tespit edilirken kültür çeşitlerine ait yetiştiriciliğe pek rastlanmamıştır.

Şırnak ili genelinde bağcılık çok eskiden beri geleneksel olarak yapılmakla beraber İdil yöresinde önem kazanmıştır. Özellikle ilçede ikamet eden Süryani vatandaşların önemli bir geçim kaynağı olduğu için bağcılığa daha fazla ağırlık verdikleri görülmektedir.

Çizelge (2, 3)'de görüldüğü gibi il genelinde bağcılık yapılsa da İdil ilçesinde önem kazanmış olup, üreticinin ekonomik gücü üzerinde etkili olmaktadır. Yöre bağlarında yaygın olarak görülen ve mücadele gerektiren etmenler arasında külleme, mildiyö, kurşuni küf, ölü kol, bağ kanseri; bağ zararlılarından salkım güvesi, bağ uyuzu, bağ maymuncuğu gibi hastalıklar yanı sıra yetiştiriciliği olumsuz etkileyen yabancı otlar ve olumsuz iklim şartları (geç don, dolu ve yüksek sıcaklık, kuraklık) önemli yer tutmaktadır.

Bölgede yeni bağ tesislerine pek rastlanmayıp, daha ziyade mevcut bağlarda boş alanlarda omcalarda daldırma yöntemi veya yerli fidan ya da çelik dikmek suretiyle "yerli bağcılık" sistemi ile yetiştiricilik devam ettirilmeye çalışılmakta, omçalara "goble" benzeri bir şekil verilmekte ve taç, toprak yüzeyinden 60-75 cm kadar yukarıdan taçlandırılmaktadır (Şekil 1a, b).

Çizelge 2 Şırnak ili merkez ve ilçeler itibarı ile bağcılık durumu

Table 2 Viticulture status in Şırnak province city centre and their districts

İlçe	R/K	Köy	Çeşitler
Merkez	R 1330 m K 37° 31' 8.3064"K 42° 27' 13.3632"D	Balveren, Üçkiraz, Dağkonak, Araköy, Geçilboyu, Kumçatı	Tayifi, Kıtılnefis, Kılku, Şireh, Tilzeynep
İdil	R 771 m K 37° 20' 24.7164"K 41° 53' 36.2328"D	Tepeköy, Haberli, Övündük, Yüksekköy, Uçarlı, Akkoyunlu, Başak, Kayı, Sare, Bozkır, Dumanlı, Topraklı, Bozburun, Karalar, Kayalı, Bereketli	Bahdo(Bahdoki), Bakari, Bilbizek, Beytilhimam, Gewra, Goglanı, Kerküş, Mazrone, Misabık, Nasiri, Payizi, Raşe kewnar(Gawdone); Raşe gürnük, Sinceri, Şikari(Hasani), Tayifi(Beleki), Zeynebi (Yarhohe), Zeyti(Zeyta), Zerine
Cizre	R 373 m K 37° 19' 30.0036"K 42° 11' 44.9916"D	Taşhüyük, Kurumcu, Kayaköyü, Düzova, Tepeönü, Bağlarbaşı, Yeşilyurt, Gürsu	Reziki, Ako, Reşik, Kıtılnefis, Tayifi, Zerik, Pehizi
Silopi	R 513 m K 37° 14' 53.6964"K 42° 28' 20.3952"D	Yolağzı, Esenli	Tayifi, Hişinuk, Zerrick, Aku, Raşme, Haseni, Kıtılnefis
Uludere	R 1226 m K 37° 26' 42.3960" K 42° 51' 24.6852" D	Yemişli, Dağdibi, Gülyazı, Ortabağ, Uzungeçit, Hilal, İnceler, Bağlıca, Ballı, Bağlı, Şenoba, Merkez	Kıtılnefis, Zerak, Tayifi, Gazona, Negotik, Sahrof, Dindor, Bezona
Beytüşşebab	R 1650 m K 37°34'15.4056"K 43°10'16.1940"D	Saraykent, Merkez, Divanlı, Söğütlü, Çiçekli, Kamberli, Başaran, Mutluca, Günyüzü	Öküzgözü, Besni
Güçlükonak	R 787 m K 37° 28' 19.6140" K 41° 54' 44.7876"D	Akçakuşak, Çobankazanı, Boyuncuk, Sağkol, Yağmurkuyusu, Damlaşaşı, Damlarca, Gümüşyazı, Çevrimli, Düğünyardu, Merkez	Tayifi, Kerküş, Mazrone, Tortu, Bilbizeytun

R/K: Rakım / Koordinat, R: Rakım, K: Koordinat

(a)

(b)

Şekil 1 Güçlükonak (a) ve Şırnak (Merkez) (b) bağlarından bir görünüm
Figure 1 A view from vineyards of Şırnak city centre and Güçlükonak district

Dikim aralıkları, bağların önemli bir kısmında düzensiz olduğu için tabii olarak uygulanacak kültürel işlemlerin yapılmasını zorlaştırmakta, toprak işleme arazinin otlama durumuna göre yılda birkaç defa yapılmakta ve genellikle makine işgücünden yararlanılmakta, sulama ve gübreleme ise yapılmamakta, hastalık ve zararlılara karşı kısmen kültürel ve ilaçlı mücadele yapılmakta ve bu hususta ilgili kuruluşlardan da teknik destek alınmaktadır.

Bağlarda kış budaması, genellikle ilkbaharda uyanmaya yakın ya da uyanma başlangıcında gerçekleştirilmekte, yıllık dallar 2-3 göz üzerinden kısa budanmakta ve omca üzerinde toplamda 15-20 adet göz

kalacak şekilde budama yapılmaktadır.

Yörede yetiştirilen üzüm çeşitlerinin hasadı Ağustos ayında başlayıp, Ekim ayının başlarında tamamlanmakla beraber çoğunluğu Eylül ayı içerisinde yapılmaktadır. Elde edilen ürünler; sofralık, kurutmalık ve pekmez yapımında değerlendirilmekle beraber bölgede yaşayan Süryani vatandaşlar kendi ihtiyaçlarını temin için kısmen şaraplık olarak değerlendirilmektedir (Anonim, 2019c). Ayrıca ürün; pestil, kesme, sucuk gibi yan ürünlere de işlenerek tüketilmekte, ihtiyaç fazlası ise pazara sunulmaktadır. Ancak bölgede pazarlama önemli bir sorun olarak görülmektedir. Yöre çeşitlerinin olgunlaşma zamanları

birbirine çok yakın olduğundan piyasaya bir anda çok miktarda ürün çıkmakta bu yüzden üreticiler ucuza ürünlerini satmakta ya da söz konusu üzümler yan ürünlerin yapımında kullanılmaktadır. Beslenmede önemli bir yeri olan üzümün çok değişik değerlendirme şekillerinin olması, üzümde elde edilen ürünlerin gıda değerlerinin de farklı olmasını sağlamıştır (Cabaroğlu, 2015).

İklim Yapısı

İl topraklarının yaklaşık 1/4'ü Doğu Anadolu, 3/4'ü ise Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yer almaktadır. Dolayısıyla ilin iklim yapısını değerlendirirken de bu yapıyı dikkate almak gerekir. Beytüşşebap ve Uludere gibi Doğu Anadolu Bölgesine yakın kalan kısmında kışlar sert olup, kuzeyden gelen soğuk havalar kışın bu yörenin sert ve karlı geçmesine sebep olurken karla örtülü, dolu ve sisli gün sayısı Şırnak ilinin güney bölgesine göre fazladır. Cizre, Silopi ve İdil gibi Güneydoğu Anadolu Bölgesi içinde kalan kısmında kışlar daha ılık geçer fakat yazları aşırı sıcak ve kuraktır. Şırnak (merkez) ve İdil yöresi uzun yıllık iklim verileri Çizelge 3'te verilmiştir.

Toprak Yapısı

İlde geniş alanları kaplayan dört tip toprak grubu ile karşılaşmaktadır. Bunlardan ilki kestane rengi topraklar olup, yüksek oranda kalsiyum karbonat içerirler. Bu topraklar genellikle kültür bitkileri ve sanayi bitkileri yetiştirmeye uygundur. Ancak Silopi'de bu toprakların bulunduğu bölgede kuru tarım yapılmaktadır.

İlde bulunan ikinci tür toprak kahverengi topraklar olup, bu toprakların bulunduğu sahada büyük ölçüde kuru tarım yapılırken kısmen de sebzeçilik ve meyvecilik yapılmaktadır. İlin genel sınırları içerisinde yaşlı döneme ait ana maddelerinin ayrıştırılması sonucu gri ve kireçli yapıya sahip kahverengi orman toprakları da yer almaktadır. Bu toprakların yayılma alanlarında şiddetli aşınma ve erozyon izleri görülmektedir. İlde yaygın olarak görülen son toprak türü alüvyial topraklardır ki bunların ana maddesini kuvarterenler ve yaşlı alüvyonlar

oluşturmaktadır. Bu topraklarda sulcu tarım yapılmaktadır. Bunlar; buldukları iklime uyabilen her tür kültür bitkisinin yetiştirilmesine elverişli ve üretken olup, Dicle nehri ve Botan çayı boyunca uzanmaktadır (Anonim, 2011).

Bitki Örtüsü

İklimin karasal olması bitki örtüsü üzerinde etkili olmuştur. Mevsim içindeki yağışların az olması, tabii bitki örtüsünün bozkır olmasına yol açmıştır. Yükseklerde, özellikle Beytüşşebap ve Uludere civarında bulunan dağların yüksek yerlerinde alpin çayırları bulunurken bölge ormanlarının tahrip edildiği sahalar çoğunlukla makilerle kaplanmıştır.

Tartışma

Bağcılık Potansiyeli ve Uygulanan Bağcılık Tekniği

İl genelinde gelenekselde olsa bağcılık yapılmakla beraber daha ziyade bağ üretim alanının ve miktarının %60'dan daha fazlasını teşkil eden İdil yöresinde ağırlık kazandığı görülmektedir (Çizelge 1).

Şırnak; 2 farklı topoğrafik yapıdan oluşmakta olup, birinci bölge rakımı 300-400 m olan Cizre, Silopi ve İdil İlçelerini; ikinci bölge ise rakımı 1000 m ve üzeri olan engebeli, tarım alanının daha az, buna karşılık orman ve meraların daha geniş çapta olduğu Merkez, Beytüşşebap, Güçlükönak ve Uludere İlçelerini kapsamaktadır. Bunun için alçak kesimlerde her dönemde yetişen çeşitleri seçebilirken yüksek kesimlerde kısa dönemde yetişen çeşitleri seçmeye özen göstermek gerekir.

Verim açısından yöreler arasında farklılık görülmele beraber il geneli ortalama üzüm verimi 561 kg/da olup, Türkiye ortalaması çok altında kalmakta, bu verim düşüklüğünde çeşit, arazinin konumu ve toprak yapısı, iklim yapısı, bakım şartları gibi birçok faktörün etkili olduğunu söylemek mümkündür. Bağlar; Uludere ve Beytüşşebap'da çoğunlukla yamaç arazilerde, diğer yerlerde ise düz alanlarda yer almaktadır.

Çizelge 3 Şırnak (Merkez) ve İdil ilçesi çok yıllık iklim verileri ile ekonomik olarak bağcılık yapabilmek için gerekli minimum iklim istekleri (Anonim, 2011; Çelik, 2011; Uzun, 2011; Ünal, 2018)

Table 3 Şırnak province city centre and Idil district' perennial climatic data and minimum climatic required for making viticulture economically

Veriler	Asmanın İklim İstekleri	İdil İklim Verileri	Şırnak(merkez) İklim Verileri
Rakım (m)	-	773	1330
Yıllık ortalama sıcaklık (°C)	9	17,7	15,1
Kritik düşük sıcaklık (°C)	-12	-14,4	-14,5
Kritik yüksek sıcaklık (°C)	35	43,3	40,4
En soğuk ay (Ocak) ortalama sıcaklığı (°C)	0	4,9	2,3
En sıcak ay (Temmuz) ortalama sıcaklığı (°C)	20	39,1	28,9
Yaz ayları ortalama sıcaklığı (°C) *	18	24,5	21,3
Etkili sıcaklık toplamı (EST)	900	3015	2511
Gelişme dönemi ortalama sıcaklık (°C)	13	22,4	20,6
Gelişme dönemi uzunluğu (gün)	180	235	210
Yıllık toplam yağış (mm)	600	665	687
Gelişme döneminde düşen yağış miktarı (mm)	350	188	220
Gelişme dönemi güneşlenme süresi (saat)	1500	--	2691
Hava nisbi nem miktarı (%)	55-65	42,2	41,0
Rüzgar hızı (m/s)	3-4	4,8	3,1
Don başlangıç tarihi Don bitiş tarihi	Kasım başı Mart başı		Ekim sonu Mart sonu

* Mayıs-Eylül arası ortalama sıcaklık

Çelik ve ark. (1998)'de verilen bilgiye göre, genellikle 1500 m'yi geçmeyen yerlerde bağcılık yapılabilir. Buna göre Şırnak ili genelinde en yüksek rakımın 1650 m (Beytüşşebab) olduğu göz önüne alındığında ilde bu açıdan bir problem olmadığı görülmektedir.

Çizelge 2 incelendiğinde, yine İdil yöresinin gerek bağcılık yapılan köy sayısı (16 köy) ve gerekse yetiştirilen üzüm çeşidi (20 üzüm çeşidi) bakımından ilk sırada yer aldığı; İdil'i sırayla Uludere (12 köy) ve Güçlükönak'ın (11 köy) takip ettiği anlaşılmaktadır. Ayrıca Silopi'nin bağcılık yapılan en az köye sahip olduğu ve diğer ilçelerin ise bu iki grup arasında yer aldığı görülmektedir.

Üzüm çeşidi sayısı bakımından ise İdili Uludere (8 çeşit), Cizre (7 çeşit) ve Silopi (7 çeşit) takip ederken konu bağlantısı kopuk Beytüşşebab en az çeşit yetiştiren ilçe (2 çeşit) olmuş, diğer ilçeler ise bu iki grup arasında sıralanmıştır. Bağ üretim alanını, üretim miktarını, bağcılık yapılan köy sayısını ve yetiştirilen üzüm sayısını sadece ekolojik faktörlerin etkilemediğini, bunlara ilaveten uzun yılların oluşturduğu alışkanlıklar, gelenekler gibi faktörlerin de etkili olduğunu söyleyebiliriz.

İl genelinde çoğaltımda bağlarda doğrudan çelik ya da yerli fidan kullanılmakta; sulama, gübreleme veya gübrelemeye yönelik toprak tahlili yapılmamakta; bağcılığı teşvik için kamu ya da özel destek, 1-2 bağ dışında, verilmemekte; bölgede yeni bağ tesisleri yok denecek kadar az olup, mevcut bağlar yaşlıdır ve bakım işlemi olarak uyanma başlangıcında budama, toprak işleme ve kısmen ilaçlama yapılmakta; asmalara destekli veya desteksiz goble şekli uygulanmakta; bağcılık İdil dışında hemen tüm yörelerde hobi ya da aile ihtiyacını karşılamaya yönelik olarak yapılmaktadır.

Bölge bağlarında hastalık olarak külleme ve daha ziyade buna bağlı olarak kurşuni küf yaygın olarak görülürken zararlı olarak en fazla salkım güvesine rastlanmakta, ancak bağ uyuzu, çekirge zararı, daha az olarak da kapnodis ve unlu bit zararına da rastlanmaktadır. Bağlarda rastlanan diğer problemler, pazarlama işi ve ova kesimlerde yüksek sıcaklığın oluşturduğu yanmalardır.

Bağlar; İdil, Cizre, Silopi ve Güçlükönak'ta düz, Şırnak (Merkez), Uludere ve Beytüşşebab'ta ise yamaç arazilerde yer almakta; yamaç arazilerde bulunan bağlarda makineli toprak işleme yapılmazken düz arazilerde, düzenli bir sıra aralığı verilmişse yapılmaktadır.

İl genelinde çok sayıda çeşit yetiştirilmekle beraber İdil'de Mazrone ve Kerküş; Cizre ve Silopi'de Tayifi; Güçlükönak'ta Kerküş; Şırnak Merkez ve Uludere'de Kıtılnefis, Beytüşşebab'ta Öküzgözü üzüm çeşit ve/veya çeşitleri bağlarda daha fazla bulunmakta; elde edilen ürün ise Cizre ve Silopi'de sofralık; Şırnak Merkezde sırayla sıralık ve sofralık; diğer yörelerde sofralık, sıralık ve kurutmalık olarak değerlendirilmektedir.

İlde yeni tesis edilecek bağların, modern teknikler ile aşılı fidanlar kullanılarak tesis edilmesi gerekmektedir. Ancak modern bağcılıkta büyük önem arz eden anaç kullanımında bölge için uygun anaçın tespiti için arazinin toprak analizinin yapılmasının yanı sıra hemen birkaç lokasyonda "Anaç adaptasyon denemeleri" kurulması gerekir.

İklim Yapısı

Bir bölgede ekonomik olarak bağcılık yapabilmek için, yıllık ortalama sıcaklığın en az 9°C, en sıcak ay

ortalamasının 20°C, yaz ayları ortalamasının 18°C'nin, en soğuk ay ortalamasının 0°C, gelişme dönemi ortalama sıcaklığın ise 13°C, Etkili Sıcaklık Toplamı (EST)'nin 900 gd, yıllık güneşlenme süresinin 1300 saat, gelişme dönemi uzunluğunun 180 gün, yıllık ve gelişme dönemi yağış miktarının sıra ile 600 mm ve 350 mm, rüzgar hızının 3-4 m/s ve ilk donların hiç değilse hasattan sonra başlaması ve geç donların uyanmadan önce sona ermesi istenir (Çelik ve ark., 1998).

Çizelge 3. de bağcılığın en fazla yapıldığı iki bölgeye ait verilen iklim elemanları ve değerleri incelendiğinde rakım ve kritik yüksek sıcaklık hariç diğer sıcaklık parametreleri, etkili sıcaklık toplamı, gelişme dönemi uzunluğu, yıllık toplam yağış miktarı, gelişme dönemindeki güneşlenme süresi bakımından bağcılığı olumsuz etkileyecek bir durum gözükmemektedir. Buna mukabil yazın sık sık sıcaklığın kritik sıcaklık değeri olan 35°C'yi aşması asmalarda değişik seviyelerde, özellikle salkımlarda güneş yanıkları oluşturabilirken bazen geç ilkbaharda düşen yoğun yağışlar mantari enfeksiyon riskini teşvik edebilmektedir.

Yine sıcaklık ve yağışlarla bağlantılı olan hava nispi neminin düşük olması güneş yanmalarını teşvik edebildiği gibi gelişme, kabuk kalınlığı, tane sululuğu gibi ürün kalitesi üzerine de olumsuz etkide bulunabilmektedir. Özellikle açık alanlarda zaman zaman hızlı esen rüzgârlar ve yine ilkbaharda uyanmadan sonra oluşan geç donlar asmalarda zararlanmalara yol açabilmektedir.

Çizelge 3.de verilen uzun yıllık iklim verilerini değerlendirildiğinde, İlin bağcılığa uygun olduğu, ancak yetiştiriciliğin daha verimli olması için bakım işlemlerinin titizlikle yerine getirilmesi gerektiği görülmektedir.

Bölgede bağlar küçük aile işletmeleri şeklinde olup, yaşlı bağlar yanında orta yaşlı ve genç bağlara da rastlanmaktadır. Aynı şeyleri bağcılık ile uğraşan kişilerin yaş grupları içinde söylemek mümkündür. Ekonomik ömrünü tamamlamış olan bu bağların modern bağcılık tekniklerine göre yenilenmesine gereksinim vardır. Yeni kurulacak bağların, modern teknikler ile aşılı fidanlar kullanılarak belli bir büyüklükte (mesela en az 5 da gibi) tesis edilmesi yanında teşvik destekleri gibi alınacak tedbirlerle genç nüfusu bağcılığa heveslendirmek gerekmektedir.

Dikim aralıkları, genellikle düzensiz olduğu için uygulanacak kültürel işlemleri, özellikle de makine kullanımını zorlaştırmakta; bu hal, kültürel işlemlerin insan gücüyle yapılmasını zorunlu kılmakta ve bunun sonucunda da zaman ve enerji yönünden kayıplar meydana gelmektedir.

Bağlarda sulama ve gübreleme ise yapılmamakta; hastalık ve zararlılara karşı kısmen kültürel ve ilaçlı mücadele yürütülmekte ve bu hususta ilgili kuruluşlardan da teknik destek istenmektedir.

Asma kurak şartlara dayanıklı bir bitki olmakla birlikte bağlardan istenen verim ve kalitenin alınabilmesi için yağışların yetersiz olduğu yaz mevsiminde birkaç kez sulama yapılması gerekmektedir.

Toprak Yapısı

Yukarıda da konu olduğu gibi il genelinde 4 tip toprak bulunmakta olup, tamamında belli ölçüde bağcılık yapılmakta ve iklim ile beraber bitki gelişimi, ürün verim ve kalitesi değişik yetiştiricilik yapılmaktadır.

Bölgede yerli bağcılık yapıldığından farklı toprak yapılarına ve iklim şartlarına adaptasyon kabiliyetleri oldukça geniştir. Ancak yeni tesis edilecek olan bağlarda anaç kullanımı olacağından ve anaçların toprağa adaptasyon sınırları yerli asmalar (*V. vinifera* L) kadar yüksek olmadığından mutlaka tesisten önce özellikle toprak özelliklerinin yapılacak toprak analizi ile ortaya konulması gerekmektedir.

Sonuç

Yerli bağcılık yapılan bölgede *floksera*'dan (*asma biti*) dolayı "aşılı asma fidanı" kullanımı artık yeni bağlarda kaçınılmaz bir durumdur. Aynı şekilde bölge bağlarında çok sayıda verimi düşük, kullanım amacına uygun olmayan ve birçok özelliği bilinmeyen üzüm çeşitleri kullanılmaktadır. Bütün bunlar bağcılığın geleceğini riske soktuğu gibi maliyeti de yükseltmektedir. Bu olumsuzluğu giderebilmek için en kısa sürede değişik lokasyonlarda "çeşit ve anaçların adaptasyon denemeleri" kurularak bölge için en uygun anaç ve çeşitlerin tespit edilip yaygınlaştırılmasına çalışılmalı, hatta mümkünse aşılı asma fidanı üretimine başlanması için de çalışmalar yapılmalı; modern bağcılığın geliştirilmesine yönelik destekleme çalışmalarına ağırlık verilerek üreticiler yeni bağ tesislerine teşvik edilmelidir.

Elde edilen ürünlerin pekmez, pestil, sirke gibi mamulata işlenebileceği küçük işletmelerin kurulması ya da ürünü buralara toptan vermek için kooperatif vb. kuruluşlar gündeme getirilmelidir. Böylece eldeki ürün yüksek fiyatla pazara sevk edilebilecek ve bağcılık kârlı bir yatırım haline gelebilecektir.

Yörenin ekolojik şartları ile pazarlama ve değerlendirme imkânı en uygun çeşit ve anaç seçimi, iklim şartlarına uygun ve mekanizasyona imkan sağlayacak telli ya da telsiz terbiye sistemlerinin kullanımlarının yaygınlaştırılması; modern bağcılığı teşvik edecek

destekleme uygulamalarına ağırlık verme; verim ve kalitenin oluşumunda önemli bir etkisi olan budama ile ilgili olarak yetiştiriciliği yapılan üzüm çeşitlerinin göz verimliliklerinin belirlenerek buna göre budama yapılması gerekmektedir.

Kaynaklar

- Anonim. 2011. Şırnak İli Çevre Durum Raporu. T.C. Çevre ve Şehircilik Bak. T.C. Şırnak Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü.
- Anonim. 2018. <http://biruni.tuik.gov.tr> 1.3.2019.
- Anonim. 2019a. <https://tr.wikipedia.org/wiki/%C5%9E%C4%B1rnak> 1.5.2019.
- Anonim. 2019b. <http://www.sirnakkulturturizm.gov.tr/TR-56417/genel-bilgiler.html> 1.5.2019.
- Anonim. 2019c. http://isamveri.org/pdfdr/D194932/2011/2011_SIMSEKM.pdf 2.5.2019.
- Atalay DA, Özdemir G, Karataş H. 2003. Diyarbakır Bağcılığının Mevcut Durumu Sorunları ve Çözüm Önerileri. GAP III. Tarım Kongresi 02-03 Ekim 2003, Bildiri No: P 02, Ş. Urfa.
- Cabaroğlu T. 2015. Üzümün İşlenmesi ve Gıda Sanayinde Değerlendirilmesi. Selçuk Tarım ve Gıda Bilimleri Dergisi, Türkiye 8. Bağcılık ve Teknolojileri Sempozyumu. Özel Sayı:707-718s.
- Çelik H, Ağaoğlu YS, Fidan Y, Marasalı B, Söylemezoğlu G. 1998. Genel Bağcılık. 1. Baskı, Sunfidan A.Ş., Ankara, ISBN: 975-96656-0-3
- Çelik S. 2011. Bağcılık (Ampeloloji). 3. Baskı, Namık Kemal Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Bahçe Bitkileri Bölümü, Tekirdağ.
- TÜİK. 2018. Bitkisel Üretim İstatistikleri. <https://biruni.tuik.gov.tr/> 26.7.2019.
- Uzun İ. 2011. Bağcılık El Kitabı. 2. Baskı, Hasad Yayıncılık, İstanbul, ISBN: 978-975-8377-33-6
- Ünal MS. 2018. İdil/Şırnak İlçesinin Ekonomik Olarak Bağcılığa Uygunluğunu İklim Verileri Açısından Değerlendirme. Şehri Nuh Uluslararası Multidisipliner Çalışmalar Kongresi, 1, 9 (Tam Metin Bildiri/Sözlü Sunum) (Yayın No:4397131), Cizre/Şırnak.